

с. 8. Львівський університет (До 325-річчя з дня заснування: 1661—1986) — Львів : Вища школа, 1986. — 146 с.

4. Львівський університет (До 325-річчя з дня заснування: 1661—1986) — Львів : Вища школа, 1986. — 146 с. ГУМАНІТАРНИЙ ЧАСОПИС.- 2011.- № 3 22

5. Харьковский государственный университет им. А. М. Горького за 150 лет. — Х. : Изд-во Харьков. ун- та, 1955. — 386 с.

Оксана Бартош

СВІТОВИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ АВТОНОМІЇ Й САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Україна, чітко визначивши орієнтир на входження в освітній простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог. Створення європейської вищої освіти вимагає від України забезпечення можливості вищим навчальним закладам діяти відповідно до керівного принципу автономії у поєднанні з відповідальністю. У зв'язку з цим, вельми актуальним є звернення до використання світового досвіду організації діяльності вищих навчальних закладів на засадах автономії й самоврядування.

Приєднання до Болонської системи надає передумови для створення нової моделі взаємовідносин університету, суспільства і держави, при якій університет виходить за рамки вертикальної ієрархії і перетворюється в інституцію, що самостійно визначає свої завдання та несе відповідальність за результати своєї діяльності перед суспільством в особі власної академічної й студентської спільноти. В основі процесу становлення автономізації вищих навчальних закладах повинне лежати усвідомлення, що автономія, це не лише право, а навіть більшою мірою зростання відповідальності університету і кожного його співробітника перед суспільством у цілому. Зауважимо, що запровадження університетської автономії передбачає демократизацію навчального процесу, підвищення відповідальності вищих навчальних закладів за результати своєї праці перед суспільством, а також за якість освіти.

Так, у міжнародній практиці автономія університету ґрунтується на принципі дотримання академічних свобод. Зазначимо, що академічні свободи – це самостійність суб'єктів навчального процесу в максимально допустимих межах, максимально демократична процедура навчання, прояв паритетності у стосунках викладачів і студентів, право студента вибирати навчальні курси поза певним обсягом обов'язкових, а також викладача, право кафедри та викладача формувати зміст навчальної дисципліни тощо [3].

Для зарубіжних університетів автономія є підсумком еволюційного розвитку громадянського суспільства. Розвиток, наприклад, європейського університету як незалежної від держави корпорації з виробництва освітніх, наукових і консультаційних послуг супроводжується лібералізацією стосунків між державою та вищими навчальними закладами в управлінській сфері, при

одночасному посиленні суспільного контролю за ефективністю фінансової діяльності вищого навчального закладу і якістю освіти. У порівнянні із західними університетами, де автономія набувалася століттями, в Україні це є складним процесом, оскільки досвід університетської автономії незначний [4].

Відмітимо, що автономія виступає одним із основоположних принципів діяльності європейських університетів, що закріплено Великою Хартією Університетів – документом, який підписали 18 вересня 1988 року в Болоньї ректори європейських університетів, орієнтуючись на перспективу розширення співробітництва в освітній сфері в усьому світі за збалансованими стандартами. Огляд окремих питань університетської автономії деяких країн світу свідчить, що накопичений ними досвід через історичні та політичні обставини має вагоме значення і для України.

Однією з таких країн, на нашу думку, виступає Англія. Вважається, що ринок і конкуренція в цій державі є основними стимулами вдосконалювання системи університетської освіти, тому політика уряду Великобританії передбачає, що плата за навчання диференціюється в залежності не тільки від статусу університету, але й програм навчання. Університети фінансуються державою за контрактами, у тому числі на виконання наукових робіт і надання послуг. Вони повинні менше залежати від державного фінансування, більше покладатися на різні джерела доходів. Працю викладачів варто оплачувати залежно від числа студентів і рівня навчання, а науково-дослідну роботу фінансувати тільки в університетах, які мають досить великий науковий потенціал [2].

Британські університети є автономними організаціями, створюваними відповідно до королівської хартії або парламентським актом. Кожний з них має власну структуру управління. Фінансові питання вирішуються за участю представників широкої громадськості, а безпосередню відповідальність за фінансову діяльність вищих навчальних закладів несе його скарбник. Однак, варто зауважити, що маючи досить високий ступінь автономії й вирішуючи самостійно велике коло питань, включаючи розподіл фінансових засобів, ці університети в той же час обмежені в прийнятті ряду рішень. Їхні власні плани повинні враховувати національні потреби і можливості [1].

Також неабияку зацікавленість становить позитивний досвід університетської автономії у Франції. Так, у Франції державні університети із правової точки зору також є автономними. Стаття 20 Закону про вищу освіту Франції від 1984 року визначає, що вищі навчальні заклади як державні установи мають статус юридичної особи, є автономними у сферах навчальної, науково-дослідної, адміністративної й фінансової діяльності [2]. Разом з тим, відносини університету з державою регулюються угодами (контрактами), які університети складають із органами державного управління.

Примітно, що проблеми університетської автономії є актуальними не лише для європейських країн, де вони історично вперше постали і, відповідно, мають багату традицію. Розвинені країни в інших частинах світу теж стикаються з таким питанням.

Так, університети США користуються ще більшою автономією й мають більше академічних свобод. У своїй навчальній і науково-дослідній діяльності

вони спираються на суспільні, а не державні структури, це обумовлено тим, що за Конституцією США сфера вищої освіти віднесена до компетенції органів управління штатів, а не федерального уряду [2].

На підставі проведеного дослідження питання університетської автономії, як фундаментального принципу вищої освіти, ми дійшли висновків, що аналіз проблеми університетської автономії й академічних свобод свідчить, що й у розвинених країнах ця проблема вимагає додаткових обґрунтувань, оскільки з'явилися фактори, які обтяжили пошук оптимальних рішень, що задовольняли б державу, академічне співтовариство та суспільство в цілому. Найважливішим із цих факторів є тенденція до масовості вищої освіти. В цих умовах держава, що зацікавлена в зміцненні позицій країни у світі, не може повністю відмовитися від втручання у справи вищої школи.

Ефективний розвиток автономії вищих навчальних закладів в Україні на основі європейського і світового досвіду вимагає розробки і прийняття законодавчих актів, які нададуть легітимності процесам лібералізації системи управління вищою освітою, збільшення автономії вищих навчальних закладів; зміцнення та розвиток європейсько-інтеграційної функції університетів, соціально-економічне заохочення інтеграції університетів в європейський освітній простір.

Реалізація університетської автономії в Україні можлива через здійснення зобов'язань України за Болонською системою, та через укладання угоди з тими університетами, які братимуть на себе відповідні зобов'язання забезпечення якості та прозорості всіх видів звітності.

Список використаної літератури

1. Сінкевич Є.Г. До проблеми запровадження університетської автономії: вітчизняний та зарубіжний досвід / Є. Сінкевич // Історія. Наукові праці. – 2009. – Том 104. – Випуск 91.–Інтернет-ресурс: офіційний сайт національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського – Режим доступу : [http : // www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/History/2009_91/91-27.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/History/2009_91/91-27.pdf)
2. Університетська автономія: кембриджський досвід і українські реалії / Інтернет-ресурс: офіційний сайт Українського католицького університету – Режим доступу : [http : //ucu.edu.ua/media/2221/](http://ucu.edu.ua/media/2221/)
3. Квіт С. Інноваційність як норма освітніх реформ / Інтернет-ресурс: офіційний сайт газети «Дзеркало тижня». – № 7 (735) 28 лютого – 6 березня 2009. – Режим доступу:<http://www.dt.ua/3000/3300/65521/>
4. Університетська автономія – запорука якості української освіти / Інтернет-ресурс : офіційний сайт прес-центру національного університету «Києво-могилянська академія» – Режим доступу : [http: // press.ukma.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112:2010-03-02-16-12-46&catid=13:2009-03-17-09-33-55&Itemid=31](http://press.ukma.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112:2010-03-02-16-12-46&catid=13:2009-03-17-09-33-55&Itemid=31)